

VICTOR HUGO - CHRÁM MATKY BOŽÍ V PAŘÍŽI

LITERÁRNÍ TEORIE

Lit. druh a žánr: historický román* (próza, epika) **Literární směr:** vydáno r. 1831 - rané období autor. tvorby; romantismus* **Slovní zásoba:** spisovný, občas i hovorový jazyk (*severák* [severní vítr]); občas zastaralé prvky - přechodníky (*skřípaje*) a další archaismy* (*pojednou* [najednou], *učinit* [udělat]); rozdíl mezi jazykem vyšších a nižších společenských vrstev; místy prvky z latiny

Figury a tropy: FIGURY: místy inverze - tj. zastaralý slovosled; řečnická otázka* („Co je to?“), epizeuxis* („*Miluj mě, miluj mě!*“), anafora* („*Táhni, obludo! Táhni, vrahu!*“); TROPY: častý epiteton konstans* (*mohutná paže, zrezavělé řetězy, bílé lebky*), („...*kam nevkrčila lidská noha*“ [kde nestál žádný člověk]); personifikace* (*ruka tápe*), metafora* (*tisíc nožů v mém srdci* [silná láska]), hyperbola* (*nadlidská síla*), dysfemismus* („*Táhni, démone!*“) **Stylistická char. textu:** dlouhá souvětí, ale i krátké, úsečné věty (=spád a čtivost); přímá řeč i dlouhé popisné pasáže **Vyprávěč:** autor jako vnější nezávislý pozorovatel děje (-er forma)

Postavy: QUASIMODO: hlavní a typicky romantický hrdina; znetvořený, ošklivý, kulhavý, téměř hluchý a jednooký 20letý hrbáč, který v chrámu Matky Boží (= pařížská katedrála Notre-Dame) dělá zvoníka; Esmeralda na rozdíl od ostatních opravdu miluje; je vděčný a oddaný knězi Frollovi, který se ho ujal jako malého sirotka; společnost se ho straní; je osamělý, plachý a na okolí působí zlým dojmem, uvnitř je ale citlivý a hodný; ESMERALDA: krásná 16letá cikánská pouliční tanečnice; miluje Phoeba; Quasimoda lituje; je dobrosrdečná, soucitná a umí odpouštět, zároveň je však odvážná a hrdá; žije mezi spodinou, ale umí si zachovat "úroveň"; ve skutečnosti není cikánkou (být v díle je tak nazývaná), ale dcerou prostitutky; KLAUDIUS FROLLO: hl. záporná postava; vzdělaný, na první pohled poctivý a moudrý kněz v chrámu Matky Boží; je skutečně mstivý, žárlivý, hrubý a vypočítavý pokrytec; má dilema mezi láskou k bohů a k Esmeraldě (musí žít v celibátu, a tak E. pro její krásu ve skutečnosti nenávidí); ke zlým činům ho svede i neopětovaná láska; celý život zneužívá Quasimoda; PHOEBUS: kapitán královských lučištníků; atraktivní, ale povrchní a pokrytecký muž; Esmeralda ho miluje, on je také chvíli její krásou pohlazen, ale opravdovou lásku k ní necítí; FLEUR-DE-LYS: Phoebova snoubenka; žalí na Esmeraldu; PETER GRINGOIRE [gringoár]: manžel Esmeraldy; E. ho svatbou jen zachránila, když byl chudinským soudem odsouzen k smrti a pouze sňatek s členkou podsvětí by ho omilostnil; Esmeralda ho nemiluje; LUDVÍK XI.: nemilosrdný fr. král; DŽALI: Esmeraldina koza, se kterou E. provádí kejklřské kousky

Děj: kněz Frollo se zamiluje do krásné Esmeraldy, kterou vidá tančit na náměstí před chrámem Matky Boží → má dilema - jako duchovní musí dodržovat celibát, ale zároveň cítí chtíč → rozkáže Quasimodovi, aby pro něj Esmeraldu unesl → únos ale překazí Phoebus, do něhož se Esmeralda zamiluje → Quasimodo je chycen a za svůj čin odsouzen na pranýř → Pařížané se mu posmívají a urážejí ho, soucit s ním má jen Esmeralda, která mu přinese vodu → Quasimodo ji miluje, i když ví, že tato láska je marná → Esmeralda se schází s Phoebem, Frollo ji ale tajně sleduje a Phoeba ze žárlivosti probodne → Frollo stihne uniknout a z vraždy je tak obviněna Esmeralda (přestože Phoebus nezemřel) → je mučena a protože si sama myslí, že Phoebus nežije, k činu se přizná (navíc je obviněna i z čarodějnictví) → je odsouzena k smrti oběšením, ale v den popravy ji Quasimodo zachrání - unese ji a poté ji ukrývá v chrámové zvonici → Frollo ze zvonice Esmeraldu unese a chce, aby se stala jeho milenkou → když ho E. odmítne, vydává ji napospas davu (Esmeralda raději zemře, než aby patřila Frollovi) → Quasimodo, který byl až dosud Frollovi věrný, zjišťuje, že Frollo si jeho oddanost nezasloužil a poté tohoto proradného kněze shodí dolů z chrámové věže → Esmeralda je oběšena a Quasimodo mizí neznámo kam → po letech je jeho kostra nalezena v Esmeraldině hrobě, jak objímá tělo krásné dívky, kterou tolik miloval

Kompozice: rozděleno na 11 knih (části), každá z nich pak na několik dalších kapitol (dohromady 59); vyprávění spíše chronologické, místy i retrospektivní **Význam sdělení (hlavní myšlenky, témata a motivy díla):** kritika tehdejších společenských mravů (např. lidská bezohlednost nebo krutost); kritika tehdejší církve; zobrazení kontrastu mezi zevnějším vyvolávajícím odpor a skutečnými city, která má člověk uvnitř; ukázka života různých společenských vrstev ve středověké Francii; výrazné kontrasty (krásná Esmeralda X ošklivý Quasimodo, dobro X zlo); ukázka středověké Paříže; MOTIVY: dobro, zlo, neopětovaná láska, život, smrt, odvaha

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku

Politická situace (mocenské konflikty, aj.): probíhají napoleonské války (1803-1815); po prohrané bitvě u Waterloo Napoleon deportován na odlehlý ostrov Sv. Helena (1815); Vídeňský kongres řeší dopady napoleonských válek (1815); na fr. trůn se vrací rod Bourbonů **Kontext dalších druhů umění:** HUDBA: romantismus (Franz Schubert); ARCHITEKTURA: dozrívá klasicismus; MALBA: romantismus (Francisco Goya) **Kontext literárního vývoje:** probíhá období romantismu* - nejdříve v Anglii autoři jako George Gordon Byron (*Childe Haroldova pout*) a Percy Bysshe Shelley (*Odpoutaný Prométheus*), v Rusku Alexander Sergejevič Puškin (*Evžen Oněgin*), ve Francii Alexandre Dumas st. (divadelní hra *Jindřich III. a jeho dvůr*) či Stendhal (*Červený a černý*)

AUTOR - život autora: Victor Hugo (1802-1885) – byl francouzský básník, prozaik, dramatik, esejista, politik a vůdčí osobnost francouzského romantismu*; nar. se ve francouzském Besançonu pobožné matce a důstojníkoví napoleonské armády → v mládí byl matkou vychováván k silnému katolictví a získal zkušenosti z cestování a z významných událostí (vláda Napoleona, návrat Bourbonů na fr. trůn) → r. 1819 založil čtrnáctideník (lit. a divad. kritika) → r. 1822 se oženil → začal významněji lit. tvořit → brzy skvělá reputace → rozpadá se mu manželství → tragická smrt jeho dcery Léopoldine (=téma mnoha jeho básní) → r. 1845 vstoupil do politiky, od r. 1848 ve fr. parlamentu → po převratu r. 1851 odešel na téměř 20 let do exilu (Brusel, ostrovy Jersey a Guernsey) → další osobní tragédie - duševní nemoc dcery Adèle → návrat do Francie až r. 1870 → po r. 1875 byl střídavě senátorem → zemřel v Paříži; ZAJÍMAVOSTI: po jeho smrti byl vyhlášen státní smutek; je pochován v pařížském Pantheonu spolu s mnoha dalšími franc. osobnostmi

Vlivy na dané dílo: francouzské dějiny (např. vláda krále Ludvíka XI.); romantismus* **Vlivy na další autorovu tvorbu:** významné události (např. napoleonské války); cestování; osobnost matky (silné katolictví v prvních dílech); fr. revoluce z r. 1848 (procitnutí z katolictví, příklon k volnomyšlenkářství); smrt dcery Léopoldine; humanismus

Další autorova tvorba: velice rozsáhlá - poezie, próza, divadelní hry (dramata) a další díla; POEZIE: *Legenda věku I.-III.* (optimistická básnická eposej o vývoji lidstva, pokroku a humanitě) aj.; PRÓZA: *Bídníci* (další slavný román o galejníkovi Jeanu Valjeanovi), *Dělníci moře* (román z drsného námořnického prostředí Normanských ostrovů), *Muž, který se směje* (historický román) aj.; DRAMA: *Cromwell* (stěžejní dílo romantického* dramatu), *Hernani* (tragédie), *Král se baví* (tragédie o prázdnotě vyšších vrstev), *Torquemada* (hra o náboženském fanatismu) aj.; ŮSTATNÍ: cestopisy, eseje, politická díla aj.

Inspirace daným lit. dílem: FILM (dílo bylo mnohokrát zfilmováno): např. *Zvoník u Matky Boží* (film VB; 1982) - hl. role: Anthony Hopkins; *Zvoník od Matky Boží* (anim. film Disney; 1996); dále BALET či MUZIKÁLY **Jak dílo inspirovalo další vývoj literatury:** dílo do lit. přineslo nový koncept románu jako "epického divadla" v historických kulisách; jde o jedno z vůbec prvních děl s tuláky a žebračky jako hlavními hrdiny; tím, jak široce dílo popisuje postavy - v jednom jediném díle od krále až po posledního žebračka - se inspirovali pozdější velcí francouzští autoři (např. Honoré de Balzac či Gustave Flaubert), ale také britský autor Charles Dickens

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny: dílo bylo přijato vše, věřícím ho však zakázala katolická církev → stal se z něj bestseller a franc. knižní klasika, což dokazuje např. zlidovění jména zlidovění jména Quasimodo ve smyslu "odvážného srdce skrytého pod groteskní maskou"; obří popularita knihy pozvedla hnutí za zachování histor. památek a napomohla dokonce i renovacím katedrál Notre-Dame v průběhu 19. stol. **Kritika díla:** kritici řadí toto dílo k vrcholům autorovy prozaické tvorby **Aktuálnost tématu a zpracování díla:** byť kulisy středověké Paříže mohou působit zastaralé, např. neopětovaná láska patří k nadčasovým tématům; zpracování je stále poměrně moderní (např. jen málo archaismů) **Srovnání s vybraným literárním dílem:** Alexander S. Puškin - *Evžen Oněgin* (rovněž romantický veršovaný román s podobným motivem neopětované lásky)

„*Táhni, obludo! Táhni, vrahu!*“ řekla tichým, hrůzou se chvějícím hlasem. „*Smiluj se, smiluj se!*“ mumlal kněz a tiskl ji své rty na ramena. Uchopila oběma rukama jeho lysou hlavu za zbytek vlasů a snažila se oddálit jeho polibky, jako by ji měl uštknout had. „*Smilování!*“ opakoval nešťastník. „*Kdybys věděla, jaká je má láska k tobě! Je to oheň, roztažené olovo, tisíc nožů v mém srdci.*“ Zadržel nadlidskou silou její ruce. „*Pust’ mě,*“ hlesla celá bez sebe, „nebo ti naplávám do obličej!“ Pustil ji. „*Tup mě, bij mě, buď zlá! Dělej, co chceš, ale měj slitování! Miluj mě!*“ Tu ho uhodila se zuřivostí dítěte. Napráhla své krásné ruce, aby ho udeřila do tváře. „*Táhni, démone!*“ „*Miluj mě, miluj mě!* Slitování!“ křičel ubohý kněz, tiskl se k ní a oplácel ji rány pohlažením. Pojednou pocítila jeho přesilu. „*Jednou to musí skončit!*“ řekl, skřípaje zuby. Trásla se podrobená a zlomená v jeho náručí, vydána mu na pospas. Cítila, jak ji chlipná ruka tápe po těle. Učinila poslední pokus a začala křičet: „*Pomoc! Sem! Upír! Upír!*“ Nikdo nepřicházel. Jen Džali se probudila a úzkostlivě mečela. „*Mlčí!*“ řekl kněz udýchaně. Jak se tak vzpírala a plazila po zemi, nahmátla cikánka pojednou něco chladného a kovového. Quasimodovu píšťalku. Uchopila ji v záchvatu naděje, přiložila ji ke rtům a vši silou, která jí ještě zbyla, zapískala. Píšťalka vydala jasný, ostrý a pronikavý zvuk. „*Co je to?*“ zeptal se kněz. Skoro současně cítil, jak ho zdvíhá **mohutná paže**. Komůrka byla temná. Nemohl přesně rozeznat, kdo ho tak svírá, slyšel však zuřivé skřípění zubů a ve tmě bylo přece jen natolik světla, aby viděl nad svou hlavou záblesk široké čepele nože. Kněz se zdálo, že vidí Quasimodovu postavu.

Na sklonku patnáctého století bylo toto popráviště, pocházející z roku 1328, již velmi sešlé. Trámy byly červotočivé, řetězy zrezavělé, pilíře zelené plísní. Podezdívka z otesaných kamenů byla ve spárách zcela rozdrobená a na plošině, kam nevkrčila lidská noha, vyrásla tráva. Obrys této stavby na obloze byl strašný zejména v noci, kdy měsíc matně osvětloval bílé lebky, nebo za soumraku, kdy se ostrý severák opřel do řetězů a koster a všechno to ve tmě harášilo. Pouhá přítomnost tohoto popraviště stačila učinit z celého okolí přímé místo.

Paříž (Francie), hl. prostředí katedrály Notre-Dame [notrdám] a další místa v Paříži; r. 1482 (15. stol.; středověk), tj. v době vlády fr. krále Ludvíka XI.